СУБ'ЄКТ СКЛАДУ «ПОСОБНИЦТВО ДЕРЖАВІ-АГРЕСОРУ» (СТ. 111-2 КК УКРАЇНИ)

КОВАЛЬЧУК Микола Романович - аспірант кафедри кримінального права та кримінології факультету №1 Львівського державного університету внутрішніх справ

ORCID:0009-0005-5027-7459

УДК 343.3(477)

DOI: https://doi.org/10.71404/EP.2025.2.22

У статті здійснено комплексний аналіз законодавчих положень, наукових джерел та судової практики в частині ознак суб'єкта складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-2 «Пособництво державі-агресору» КК України. Аргументовано, що, незважаючи на наявність вказівки на суб'єкта в диспозиції ст. 111-2 КК України, суб'єкт аналізованого складу кримінального правопорушення є загальним; таким суб'єктом може бути будь-яка фізична осудна особа (громадянин України, іноземець чи особа без громадянства), яка досягла 16-річного віку, за винятком громадян держави-агресора. Відзначено, що законодавець сформулював суб'єкта складу пособництва державі-агресору в диспозиції ст. 111-2 КК України із використанням негативної ознаки складу кримінального правопорушення (ознаки складу кримінального правопорушення, вираженої негативним поняттям).

Проаналізовано доступні в Єдиному державному реєстрі судових рішень вироки судів України, якими осіб засуджено за пособництво державі-агресору (всього 90 вироків). Відзначено, що суди вкрай рідко окремо обґрунтовують наявність ознак суб'єкта цього складу кримінального правопорушення, обмежуючись вказівкою на суб'єкта у формулюванні обвинувачення («вчинені громадянином України» чи «вчинені іноземцем»). Простежено, що до відповідальності за це кримінальне правопорушення у 98,9% випадків притягуються громадяни України, а у 15,7% із них такі громадяни України є уродженцями держави-агресора – російської федерації.

Підтримано тезу про те, що виключити із кола суб'єктів аналізованого складу кримінального правопорушення доцільно не всіх громадян держави-агресора, а лише тих, які постійно або тимчасово не проживали на території України на момент початку агресії. Запропоновано відмовитися від вказівки на суб'єкта складу кримінального правопорушення в диспозиції ст. 111-2 КК України та доповнити статтю частиною другою, яка б передбачала виключну норму такого змісту: «Не підлягають кримінальній відповідальності за цією статтею громадяни держави-агресора, які постійно або тимчасово не проживали в Україні на момент початку агресії».

Ключові слова: пособництво державі-агресору, склад кримінального правопорушення, суб'єкт, загальний суб'єкт, громадянин України, іноземець, особа без громадянства, громадянин держави-агресора, негативна ознака.

Постановка проблеми

Початок повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України в лютому 2022 року зумовив суттєві зміни у всіх сферах життя держави. Перед Україною постали нові виклики, які потребували свого вирішення. Зважаючи на це, у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) [1] з'явилися нові склади кримінальних правопорушень. Зокрема, 23 квітня 2022 р. набрав чинності ЗУ № 2198-IX від 14 квітня 2022 р. [2], який доповнив КК України статтею 111-2 «Пособництво державі-агресору». Застосування цієї кримінально-правової за-

борони на практиці зумовлює необхідність правильного розуміння ознак складу передбаченого нею кримінального правопорушення, у тому числі ознак його суб'єкта.

Тому в цій статті здійснено комплексний аналіз законодавчих положень, наукових джерел та судової практики в частині ознак суб'єкта складу пособництва державі-агресору **з метою** сприяння правильному розумінню таких ознак та встановленню їх на практиці, а також висловлення пропозицій щодо удосконалення відповідних законодавчих формулювань.

Стан опрацювання проблематики

Про суб'єкта складу пособництва державі-агресору науковці згадували при здійсненні аналізу цього складу кримінального правопорушення загалом або при встановленні його співвідношення з іншими складами кримінальних правопорушень. Різних питань пособництва державі-агресору торкалися Н.О. Антонюк, М.С. Бондаренко, Р.В. Вереша, О.О. Дудоров, З.А. Загиней-Заболотенко, О.О Книженко, О.О. Кравчук, В.В. Кузнецов, Л.О. Кузнецова, С.Я. Лихова, О.К. Марін, О.І. Матюшенко, І.Б. Медицький, Р.О. Мовчан, Є.О. Письменський, В.П. Сисоєва, М.І. Хавронюк, В.М. Шлапаченко та інші. Водночас окремого дослідження ознак суб'єкта складу пособництва державі-агресору наразі здійснено не було.

Виклад основного матеріалу

Законодавець у ст. 111-2 КК України вказав, що пособництво державі-агресору вчиняється «громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства, за винятком громадян держави-агресора». Зважаючи на таку вказівку в диспозиції ст. 111-2 КК України, науковці по-різному визначають вид суб'єкта в цьому складі кримінального правопорушення – загальний чи спеціальний.

Р.О. Мовчан відзначає, що суб'єктом розглядуваного злочину виступають не лише громадяни України, а й іноземці та особи без громадянства, за винятком громадян держави-агресора [3, с. 74]. Н.О. Антонюк також цитує законодавця, вказуючи, що суб'єктом є громадянин України, іноземець чи особа без громадянства, за винятком громадян держави-агресора [4, с. 44], взагалі не встановлюючи, чи такий суб'єкт є загальним чи спеціальним.

С.Я. Лихова та В.П. Сисоєва вказують на спеціального суб'єкта цього складу кримінального правопорушення. Зокрема, вчені зазначають, що «в ознаках складу цього кримінального правопорушення досить цікаво визначений *спеціальний* суб'єкт: громадяни України, іноземці чи особи без громадянства, за винятком громадян держави-агресора» [5, с. 145].

Водночас в науці та практиці переважає підхід щодо загального суб'єкта в аналізованому складі кримінального правопорушення. Так, Л.О. Кузнецова, В.В. Кузнецов та О.І. Матюшенко відзначають, що суб'єкт пособництва державі-агресору, передбаченого ст. 111-2 КК України, є *загальним*, і вказують, що ним може бути громадянин України, громадянин іншої держаки (за винятком громадянина держави-агресора, відповідно до диспозиції цієї кримінально-правової норми) або особа без громадянства [6, с. 45]. О.О. Кравчук та М.С. Бондаренко також зазначають, що суб'єкт правопорушень за ст. 111-2 КК України *загальний*: громадянин України або іноземець чи особа без громадянства, за одним винятком – суб'єктом не може бути громадянин держави-агресора [7]. Таке ж твердження знаходимо й у праці Р.В. Вереші [8, с. 141]. В.М. Шлапаченко також зазначає про визначення у ст. 111-2 КК України «*загального* суб'єкта пособництва (за винятком громадян держави-агресора)» [9, с. 169].

Аналіз наявної судової практики в частині засудження особи за пособництво державі-агресору засвідчив, що зазвичай суди взагалі окремо не обґрунтовують наявність ознак суб'єкта цього складу кримінального правопорушення, обмежуючись вказівкою на суб'єкта у формулюванні обвинувачення («вчинені громадянином України» чи «вчинені іноземцем»). Лише в кількох вироках суди зазначили, що суб'єкт правопорушення за ч. 1 ст. 111-2 КК України – *загальний*, тобто громадянин України, іноземець чи особа без громадянства, за винятком громадян держави-агресора [10; 11; 12; 13; 14]. При цьому, лише в одному з цих вироків після та-

кої вказівки міститься обґрунтування судом наявності ознак суб'єкта цього складу кримінального правопорушення. Так, у вироку Деснянського районного суду м. Чернігова від 8 травня 2024 р. у справі № 750/1473/24 зазначено: «Згідно з дослідженими в судовому засіданні доказами ОСОБА_7 є громадянином України, має паспорт громадянина України НОМЕР_1 та паспорт громадянина України для виїзду за кордон НОМЕР_2, за інформацією Офісу Президента України від 19.01.2024 №43-01/102 матеріали щодо припинення громадянства України ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_1, згідно з поданою ним заявою або внаслідок втрати громадянства України на розгляді Комісії при Президентові України з питань громадянства не надходили. Отже, ОСОБА_7 є суб'єктом правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 111-2 КК України» [10].

Не вбачаємо підстав не погодитися з домінантним у науці та на практиці підходом, що суб'єкт аналізованого складу кримінального правопорушення є загальним. Відповідно до ч. 1 ст. 18 КК України, суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність. Відповідно до ч. 2 ст. 18 КК України, спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, *суб'єктом якого може бути лише певна особа*.

Водночас суб'єктом складу пособництва державі-агресору може бути не лише певна особа, а будь-яка фізична осудна особа (громадянин України, іноземець чи особа без громадянства), яка вчинила це кримінальне правопорушення у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, за єдиним винятком – суб'єктом цього складу кримінального правопорушення не може бути громадянин держави-агресора.

Пособництва державі-агресору (ст. 111-2 КК України) немає у передбаченому ч. 2 ст. 22 КК України переліку кримінальних правопорушень, за які кримінальна відповідальність може наставати з 14-річного віку. Тому за це кримінальне правопорушення кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до його вчинення виповнилося 16 років. Відтак, суб'єктом складу пособництва державі-агресору може бути фізична осудна особа (громадянин України, іноземець чи особа без громадянства), яка досягла 16-річного віку, за винятком громадян держави-агресора.

В.М. Шлапаченко відзначає як позитивну тенденцію те, що «законодавець нарешті усвідомив, що сприяти іноземній державі в т.ч. державі-агресору (надавати допомогу, зокрема, й у проведенні ними підривної діяльності) може не лише громадянин України, а й іноземець та особа без громадянства» [9, с. 169].

Визначення понять «громадянин України», «іноземець» та «особа без громадянства» містяться в ст. 1 ЗУ «Про громадянство України» № 2235-III від 18 січня 2001 р.:

- громадянин України – особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України;

- іноземець – особа, яка не перебуває в громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав;

- особа без громадянства – особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином [15].

Громадянин України, іноземець та особа без громадянства разом охоплюють будь-яку фізичну особу. Тому, незважаючи на наявність прямої вказівки на суб'єкта в диспозиції ст. 111-2 КК України, суб'єкт аналізованого складу кримінального правопорушення загальний. Однак законодавець із кола суб'єктів складу пособництва державі-агресору виключив громадян держави-агресора. Очевидно, саме заради формулювання такого виключення законодавець і зробив вказівку на громадянина України, іноземця чи особу без громадянства (які разом охоплюють будь-яку фізичну особу) у диспозиції ст. 111-2 КК України.

Варто зазначити, що така конструкція не є новою в кримінальному праві України. У доктрині ознаки складу кримінального правопорушення, сформульовані в такий спосіб, називають негативними ознаками складу

або ж ознаками складу кримінального правопорушення, вираженими в негативних поняттях (негативними поняттями) [16; 17, с. 231; 18, с. 350]. Під такими ознаками складу кримінального правопорушення в науці традиційно розуміють ознаки, які вказують на відсутність тих чи інших якостей, властивостей, особливостей діяння, що визнається кримінальним правопорушенням [17, с. 231-232]. Більш повне визначення сформулювала Н.О. Антонюк, яка пропонує під негативними ознаками складу кримінального правопорушення розуміти ті обов'язкові ознаки конкретного складу кримінального правопорушення, безпосередньо вказані у диспозиції кримінально-правової норми шляхом використання заперечувальних конструкцій, які вказують на відсутність певних рис, особливостей у вчиненому діянні [16, с. 177]. Вчена зазначає, що такі ознаки можуть стосуватися будь-якого із елементів складу кримінального правопорушення: об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта чи суб'єктивної сторони [16, с. 178-180]. У складі пособництва державі-агресору негативна ознака складу кримінального правопорушення (ознака складу кримінального правопорушення, виражена негативним поняттям), стосується суб'єкта цього складу: «за винятком громадян держави-агресора».

Повернемося до тієї категорії осіб, які можуть бути суб'єктами складу пособництва державі-агресору: це громадяни України, іноземці (за винятком громадян держави-агресора) та особи без громадянства. Станом на 30 січня 2025 р. у Єдиному державному реєстрі судових рішень (далі – ЄДРСР) вдалося відшукати 90 вироків, якими осіб було засуджено за пособництво державі-агресору. Аналіз цих вироків у частині суб'єкта вчиненого пособництва державі-агресору засвідчив, що це кримінальне правопорушення майже завжди вчиняється громадянами України. Лише в одному із вироків до кримінальної відповідальності за пособництво державі-агресору було притягнуто іноземця. Так, вироком Вінницького міського суду Вінницької області від 17 квітня 2024 р. у справі № 127/9179/23 за ст. 111-2 КК України засуджено громадянина Республіки Молдова, уродженця та мешканця міста Тирасполя Республіки Молдова [11]. В усіх інших наявних у ЄДРСР вироках за ст. 111-2 КК України, тобто у 89 вироках (98,9% усіх вироків), до кримінальної відповідальності за цією статтею притягувалися громадяни України. Відзначимо той факт, що у 14 із цих вироків (15,7%) суб'єкти – громадяни України – є уродженцями держави-агресора (російської федерації). Наприклад, вироком Галицького районного суду міста Львова від 3 квітня 2024 р. у справі № 461/872/24 за ст. 111-2 КК України засуджено «уродженця м. Пенза, російської федерації, росіянина, громадянина України» [19], вироком Приморського районного суду м. Одеси від 15 червня 2023 р. у справі № 522/16244/22 – «уродженця м. Іркутськ РФ, громадянина України, який проживає в РФ, Московська обл.» [20], вироком Херсонського міського суду Херсонської області від 13 грудня 2024 р. у справі № 766/2713/24 – «уродженця м. Каслі Челябінської області рф, громадянина України» [21].

Не виключено, що діяння, передбачені у ст. 111-2 КК України, можуть вчиняти ті громадяни російської федерації, які ще до початку агресії на законних підставах проживали на території України (мали посвідку на постійне або тимчасове проживання в Україні), однак, виходячи з чинного законодавчого формулювання, такі не можуть підлягати кримінальній відповідальності за ст. 111-2 КК України. У цьому аспекті слушними видаються міркування В.М. Шлапаченка про те, що законодавцю не варто було виключати із числа суб'єктів складу пособництва державі-агресору всіх громадян держави-агресора. На думку науковця, таке обмеження мало б стосуватися громадян держави-агресора (не комбатантів), безпосередньо задіяних (за контрактом чи трудовим договором) у забезпеченні його збройних сил та діяльності окупаційних адміністрацій, і які прибули на територію України вже після її окупації. Втім, це не має поширюватись на громадян держави-агресора, які до початку бойових дій мали посвідку на постійне чи тимчасове проживання в Україні [9, с. 169]. Як один із аргументів, учений цитує положення ч. 3 ст. 3 ЗУ «Про правовий статус іноземців та осіб

без громадянства» № 3773-VI від 22 вересня 2011 р. про те, що іноземці та особи без громадянства зобов'язані неухильно додержуватися Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей, інтереси суспільства та держави [22; 9, с. 169]. Тому науковець пропонує існуючу у ст. 111-2 КК України дефініцію викласти в такій редакції «…за винятком громадян держави-агресора, які тимчасово чи постійно не проживали на території України на момент початку агресії» [9, с. 170].

Погоджуємося з такою пропозицією змістовно, але не вважаємо доречною саме таку її реалізацію в диспозиції ст. 111-2 КК України, адже це ще більше ускладнить і без того об'ємне та непросте формулювання цієї статті.

Зазначимо, що використання негативних ознак складу кримінального правопорушення (ознак складу кримінального правопорушення, виражених негативними поняттями) – не єдиний спосіб, за допомогою якого законодавець у чинному КК України виключає певних осіб із кола суб'єктів конкретного складу кримінального правопорушення. Зокрема, таке виключення міститься у ст. 396 «Приховування злочину» КК України. У ч. 2 ст. 396 КК України зазначено: «Не підлягають кримінальній відповідальності за заздалегідь не обіцяне приховування злочину члени сім'ї чи близькі родичі особи, яка вчинила злочин, коло яких визначається законом». На відміну від аналізованої ст. 111-2 КК України, у цьому випадку законодавець виключив членів сім'ї та близьких родичів із числа суб'єктів складу приховування злочину не безпосередньо в диспозиції, а в окремій нормі, яку в науці називають виключною [23, с. 98] чи винятковою [24; с. 34].

Вважаємо, що такий підхід можна використати і у ст. 111-2 КК України. Для цього пропонуємо доповнити статтю частиною другою такого змісту: «Не підлягають кримінальній відповідальності за цією статтею громадяни держави-агресора, які постійно або тимчасово не проживали в Україні на момент початку агресії». Відтак, з диспозиції ч. 1 ст. 111-2 КК України вказівку на суб'єкта пропонуємо взагалі виключити, тобто виключити слова, «вчинені громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства, за винятком громадян держави-агресора».

Висновки

Проведене дослідження ознак суб'єкта складу пособництва державі-агресору дозволило зробити такі висновки:

- суб'єкт складу пособництва державі-агресору є загальним, і таким суб'єктом може бути будь-яка фізична осудна особа (громадянин України, іноземець чи особа без громадянства), яка досягла 16-річного віку, за винятком громадян держави-агресора;

- законодавець при формулюванні суб'єкта складу пособництва державі-агресору використав негативну ознаку складу кримінального правопорушення (ознаку складу кримінального правопорушення, виражену негативним поняттям): «за винятком громадян держави-агресора»;

- аналіз вироків судів України, якими осіб засуджено за пособництво державі-агресору, свідчить, що це кримінальне правопорушення практично завжди вчиняється громадянами України (89 вироків із 90 наявних у ЄДРСР, тобто 98,9% усіх вироків); у 14 із цих вироків (15,7% вироків, у яких суб'єктом є громадянин України) громадяни України, які притягуються до відповідальності за ст. 111-2 КК України, є уродженцями російської федерації;

- підтримуємо висловлену в науці тезу про те, що виключити із кола суб'єктів аналізованого складу кримінального правопорушення доцільно не всіх громадян держави-агресора, а лише тих, які постійно або тимчасово не проживали на території України на момент початку агресії;

- пропонуємо виключити з диспозиції ч. 1 ст. 111-2 КК України вказівку на суб'єкта та доповнити статтю частиною другою такого змісту: «Не підлягають кримінальній відповідальності за цією статтею громадяни держави-агресора, які постійно або тимчасово не проживали в Україні на момент початку агресії».

Література

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 20.01.2025).

2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки : Закон України від 14 квітня 2022 р. № 2198-IX / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20 (дата звернення: 20.01.2025).

3. Мовчан Р.О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми : монографія. Київ : Норма права, 2022. 244 с.

4. Антонюк Н. Зміни до злочинів проти основ національної безпеки: криміналізація чи диференціація кримінальної відповідальності. *Право України*. 2022. № 11. С. 37-48. DOI: 10.33498/louu-2022-11-037.

5. Лихова С.Я., Сисоєва В.П. Колабораційна діяльність і пособництво державі-агресору: аналіз новел кримінального законодавства. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану* : матеріали наук.-теорет. конф., м. Київ, 26 травня 2022 р. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 142-146.

6. Kuznetsova L., Kuznetsov V., Matiushenko O. Peculiarities of legal assessment of aiding and abetting the aggressor state: National and international dimensions. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2024. Vol. 14. № 2. P. 41-51. DOI: 10.56215/naiachasopis/2.2024.41.

7. Кравчук О., Бондаренко М. Пособництво державі-агресору: нові склади злочинів за ст. 111-2 Кримінального кодексу України. *Вектор прав людини* : веб-сайт. URL: https://hrvector.org/podiyi/22-05-03-art3 (дата звернення: 20.01.2025).

8. Вереша Р.В. Системно-структурні елементи злочину, передбаченого статтею 111-2 Кримінального кодексу України. *Modern information technologies in education and science* : abstracts of XXX Intern. Scient. and Pract. Conf., Prague, Czech Republic, July 29-31, 2024. Prague, 2024. С. 139-146.

9. Шлапаченко В.М. Проблемні питання криміналізації пособництва державі-агресору (ст. 111-2 КК України). *Вісник кримінального судочинства*. 2023. № 1-2. С. 164-172. DOI: 10.17721/2413-5372.2023.1-2/164-172.

10. Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 8 травня 2024 р. у справі № 750/1473/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/118894945 (дата звернення: 28.01.2025).

11. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 17 квітня 2024 р. у справі № 127/9179/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/118447852 (дата звернення: 28.01.2025).

12. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 20 вересня 2024 р. у справі № 308/8909/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/121763603 (дата звернення: 28.01.2025).

13. Вирок Комунарського районного суду м. Запоріжжя від 1 листопада 2024 р. у справі № 333/767/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122911369 (дата звернення: 28.01.2025).

14. Вирок Малиновського районного суду м. Одеси від 10 вересня 2024 р. у справі № 521/9452/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122299936 (дата звернення: 28.01.2025).

15. Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 р. № 2235-III / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14 (дата звернення: 27.01.2025).

16. Антонюк Н.О. Негативні ознаки складу злочину: поняття і значення. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2010. Вип. 22. С. 175-187.

17. Брич Л.П. Теорія розмежування складів злочинів : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 712 с.

18. Маркін В.І. Чи існують негативні ознаки складу кримінального правопорушення? Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 4. С. 345-351. DOI: 10.24144/2788-6018.2023.04.58.

19. Вирок Галицького районного суду міста Львова від 3 квітня 2024 р. у справі № 461/872/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/118099228 (дата звернення: 28.01.2025).

20. Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 15 червня 2023 р. у справі № 522/16244/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/111572074 (дата звернення: 28.01.2025).

21. Вирок Херсонського міського суду Херсонської області від 13 грудня 2024 р. у справі № 766/2713/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/123762201 (дата звернення: 28.01.2025).

22. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22 вересня 2011 р. № 3773-VI / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17 (дата звернення: 30.01.2025).

23. Сень І.З. Спеціальні норми у кримінальному праві України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2020. 268 с.

24. Марін О.К. Конкуренція кримінально-правових норм : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2001. 235 с.

THE SUBJECT OF "AIDING AND ABETTING THE AGGRESSOR STATE" (ARTICLE 111-2 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE)

The article presents a comprehensive analysis of the legislative provisions, scientific sources, and judicial practice regarding the characteristics of the subject of the crime under Article 111-2 "Aiding and abetting the aggressor state" of the Criminal Code of Ukraine. It is substantiated that, despite the reference to the subject in the disposition of Article 111-2 of the Criminal Code of Ukraine, the subject of the analyzed crime is general; this subject may be any sane person (a citizen of Ukraine, a foreigner, or a stateless person) who has reached the age of 16, except for citizens of the aggressor state. It is noted that the legislator has formulated the subject of aiding and abetting the aggressor state in the disposition of Article 111-2 of the Criminal Code of Ukraine using a negative feature of corpus delicti of a criminal offense (a feature expressed by a negative notion).

The available verdicts in the Unified State Register of Court Decisions regarding individuals convicted of aiding and abetting the aggressor state have been analyzed (a total of 90 verdicts). It is noted that courts rarely separately substantiate the presence of the subject of this criminal offense, limiting themselves to indicating the subject in the wording of the accusation ("committed by a citizen of Ukraine" or "committed by a foreigner"). It is observed that 98.9% of those convicted for this criminal offense are citizens of Ukraine, and 15.7% of them are natives of the aggressor state, the russian federation.

The author supports the thesis that it is reasonable to exclude not all the citizens of the aggressor state from the subjects of the analyzed criminal offense but only those who did not permanently or temporarily reside in Ukraine when the aggression began. It is suggested to remove the indication of the subject of this criminal offense from the disposition of Article 111-2 of the Criminal Code of Ukraine and supplement the Article with part two, which would provide for the following exemption: "Citizens of the aggressor state who did not permanently or temporarily reside in Ukraine when the aggression began shall not be subject to criminal liability under this Article".

Key words: aiding and abetting the aggressor state, corpus delicti of a criminal offense, subject, general subject, citizen of Ukraine, foreigner, stateless person, citizen of the aggressor state, negative feature.